

Broodvaria

Hoeveel mensen heten er niet Bakker of De Bakker met hun achternaam. Deze naam kan eveneens veerman of baggeraar betekenen, want in het Middelnederlands (12e tot eind 15e eeuw) was bac het synoniem van veerboot.

Spreekwoorden en gezegden in verband met brood

Nood zoekt brood

- Nood dwingt geringere arbeid als kostwinning te aanvaarden.

Iets voor een stuk brood geven

- Iets voor bijna niets geven.

Op water en brood zitten

- Geen andere kost krijgen.

Hij heeft het brood in de oven

- Zijn vrouw is zwanger.

Voor iemand het brood uit de mond sparen

- Voor iemand zich het noodzakelijkste ontzeggen.

Werp uw brood uit op het water

- Geef aalmoezen, zonder zorg voor hetgeen ervan terecht komt.

Iemand iets op zijn brood geven

- Iemand iets verwijten.

Iets op zijn brood krijgen

- Een verwijt te horen krijgen.

Daar is geen droog brood aan te verdienen

- Een onvoordelig bedrijf.

Kakken gaat voor bakken

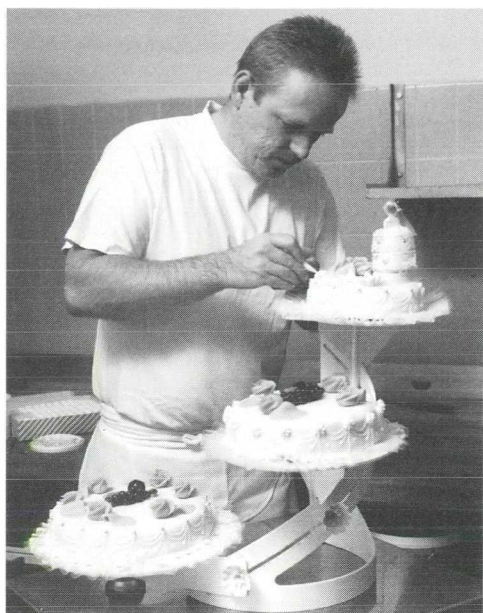
- Het belangrijkste moet voorrang krijgen.

De ene zijn dood is de ander zijn brood

- Door de dood van de ene krijgt de andere

De bakkerszaak van Jaap en Hannie Schimmel-ter Maaten aan de Voorstraat nr. 4 anno 1995.

Bert Goldsmid bezig met het maken van een bruidstaart.

voordeel of een beter bestaan.
Wiens brood men eet, diens woord men spreekt
 - Gebonden zijn aan de dienst van een persoon.
Op de oven zitten, raken, zetten
 - Een oude vrijster zijn.

Spreuken

Oud brood is niet hard,
 hard is het leven zonder brood.
 Van alle gaven Gods komt brood het eerst,
 zowel voor boer en burger, stadsraad en koning.
 (Gezegde uit de 18e eeuw)

Eet geen brood terwijl iemand anders gebrek heeft
 en reik hem niet de hand waarmee je brood eet.
 (omstreeks 10e eeuw voor Chr., wijsheid van de schrijver Anii)

Gerit Doornbal bezig met het maken van bowlingsoesjes voor de horeca.

Rolf van de Boom bezig met het afbakken van kleinbrood (bolletjes).

Je bent als een stukgeslagen roer
dat niet meer luistert naar bevelen,
je bent als een heiligdom zonder god,
als een huis zonder brood.

Armoede lijden in de hand van God is beter
dan rijkdom op de graanzolder,
beter brood te hebben en de vreugde des
harten te bezitten
dan rijkdom en zorgen.
(Egyptische spreuken uit de tijd van het
Nieuwe Rijk).

Het teken

De belangrijkste plaats die brood in het leven
inneemt, heeft het sinds eeuwen doen uit-
groeien tot een zinnebeeld van verbondenheid
en van het leven zelf.

Als in het kanton Aargau knechten en meiden
elkaar broden toewierpen met het gezegde:
"Ik geef het u op het huwelijk" dan was dit

zoveel als een huwelijksaanzoek. Het brood
aannemen betekende een ja-woord voor het
leven. Dezelfde diepere zin ligt besloten in het
gebruik in Wallis. Hield een meisje van een
jongen, dan ging zij op diens verjaardag een
brood in de vorm van een krans kopen. Thuis
verstopte ze dit gebak. Op vastenavond viel
dan de beslissing. De jongen ging bij het
meisje thuis op bezoek. Indien de vrijer het
meisje en de ouders (nog) beviel, dan werd
het brood op tafel gezet.

De heilige en de beer

Met zijn medegezellen had de monnik Gallus
zijn thuisland Ierland verlaten om in Europa
ten noorden van de Alpen de heidense barba-
ren tot het Christendom te bekeren. Na lang
zwerfen kwam hij eindelijk ten zuiden van het
Bodenmeer in een onherbergzaam en verlaten
woudgebied aan, waar hij besloot als klui-
zenaar te blijven.

Hennie van Koerten bezig met het inrichten van het broodrek voor de winkelverkoop.

Toen hij hout hakte om er zijn hut te bouwen, kreeg hij plots hulp uit een onverwachte hoek. Een vriendelijke beer hielp hem bij het dragen van de zware stammen. De Heilige Gallus beloonde het werkzame en gediensige dier met het beste dat hij had: een brood.

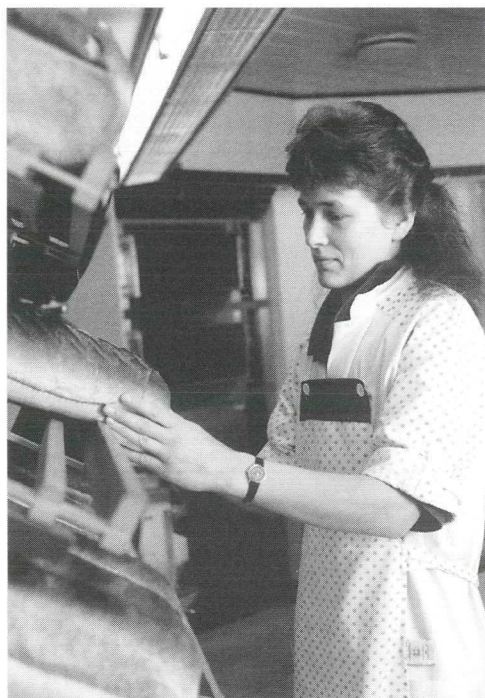
Brood als middel tegen allerlei ziekten

- Waarom mag een maagpatiënt wel beschuit en geroosterd brood eten en geen vers brood? Het antwoord luidt: omdat hij dan noodzaak is goed te kauwen.
- Wormen
's Ochtends een weinig brood eten en onmiddellijk er na koud water drinken.
- Hoofdpijn
Tegen hoofdpijn en duizeligheid vinden we in de volksgeneeskunde eveneens allerlei

middeltjes, bijvoorbeeld een broodkorst in azijn weken en op het hoofd duwen, ofwel een warme pannenkoek op het hoofd leggen.

- Koorts
Tegen koorts werden vroeger de gekste genees(?)middelen voorgeschreven, bijvoorbeeld drie luizen of kruisspinnen tussen een boterham leggen en die verorberen...
- Een ander middel: de bovenkorst van een zwart brood in zevenenzeventig stukjes trekken, die een nacht in de urine van de zieke laten weken en ze vervolgens te eten geven aan hoenderen of vogels.
- Mazelen en roodvonk
Week een snede tarwebrood, nadat je de korst hebt verwijderd, in azijn en bind die op de voetzolen van de zieke.

Mettie Hazeleger-Aalbers pakt een vloerbrood voor een klant.

- Reumatiek
Een oude boerin, die opgevreten was door de reumatiek, beweerde dat haar kwaal alleen maar kon genezen worden als zij doorwarmd werd en dit kon slechts door

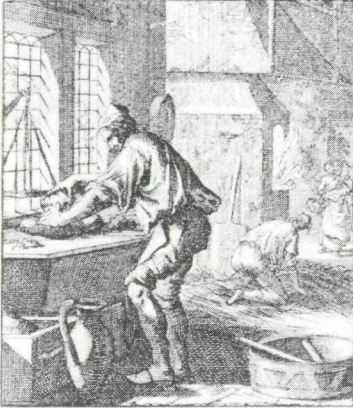

Werner Clarenbach bezig met de bezorging van brood- en banketartikelen voor de horeca.

haar in de bakoven te schuiven, vanzelfsprekend nadat de broden eruit gehaald waren.
Het zou blijken dat zo'n methode zeer afdoende was.

De Backer.

Die't lichaem voed, Is wort Genoedt.

o Schepper van het lieve Brood,
Tot voetsel van het tijd'lick leeven.
Hoe heeft uw mildheid ons genood,
Om ons u Selve tot Brood te geeven:
o Brood dat uit den Heemel viel,
Versaaidigd ghy dan onse Ziel.

Van Jan Luyken ± 1690.

Kunstenaars waren geïnspireerd door de zorg om het dagelijks brood.

Vroeger bakte de boerin brood in het bakhuis op de boerderij.

Korenschoven.

Tarweschoven, nadrogend op het veld.

Tenslotte

Geraadpleegde literatuur

- *Boer, molenaar, bakker* van Wilhelm Ziehr, uitgegeven in 1984 door Lannoo (België).
- *De glorie van het brood* door Walter Plae-tinck, uitgegeven in 1983 door Lannoo (België).
- *Brood. De geschiedenis van het brood en het broodgebruik in Nederland*, catalogus 1983 museum Booymans en van Beunin-gen te Rotterdam.
- *Brood- en gebakvormen en hunne beteke-nis in de folklore* door J.H. Nannings 1932.
- *Om den Broode*, uitgegeven door de Stichting en Instandhouding en Expositie van Bakkerijgereedschappen etc. te Zierik-zee in 1983.
- *Over graan, meel en brood* van Edm. Nico-las, uitgegeven door het Centraal Instituut voor Voedingsonderzoek TNO.
- *Bakkersprentenboek* van M.C.A. Meischke, uitgegeven door J.A. Boom te Meppel en N.V. De Tijdstroom te Lochem.
- *Wat er bij de bakkers uithing*, bewerkt door J. van der Blom in 1949, uitgegeven door Zeelandia te Zierikzee.
- *Twaalf bakkers en twee bakkersdochters*. In gesprek met J.J. Voskuil - Openlucht-museum 1978.
- *Bloemlezing bij vijftig jaar Meneba* - 5 juli 1965.

Adviezen

Waardevolle adviezen zijn verstrekt door:

- Het Nederlands Bakkerij Museum "Het Warme Land" te Hattem.
- Koninklijke Zeelandia te Zierikzee.

Dankwoord

Met hartelijk dank aan:

- Bakker J.L. Schimmel te Woudenberg voor de verstrekte gegevens waardoor het mogelijk is geworden deze Klapperman te laten verschijnen.
- Mevr. A. de Kreij te Woudenberg voor de assistentie bij de samenstelling van deze Klapperman.
- De heer J.J. Timmer te Woudenberg voor de verstrekte gegevens uit het bevolkings-register van de gemeente Woudenberg.